

*Попова Юлия Александровна
студент(ка) ПО CAO - 21
Северо-Восточный федеральный
университет им. М.К. Аммосова
г. Якутск*

**ЭРИЛИК ЭРИСТИИН «БУУРА ДОХСУН» ОЛОНХОТУГАР
ОЙУУЛУУР-ДЬҮҮҮННҮҮР ДЭГЭТ**

Аннотация: научнай үлэ Эрилик Эристиини олонхоһут быһыытынан сырдатты буолар. Кини дьонун-сэргэтин туһугар охсуспут большевик, саха литературата сайдыытыгар ураты кылааты киллэрбитэ уонна олоһор уһулуччу хорсун быһыыны онорбут киһи быһыытынан биһиги билэбит. Бу үлэбэ Эрилик Эристиин Буура дохсун олонхотун сүрүн идеятын ырытан көрдүбүт уонна үөрэттибит.

Ключевые слова: олонхо, Эрилик Эристиин, Буура Дохсун, эпитет, саха литературата, саха тыла

*Popova Yulia Alexandrovna
student (s) PO CAO - 21
North-Eastern Federal University
named after M.K. Ammosova Yakutsk*

**STUDY OF METHODS OF DESCRIPTION IN THE WORK
"BUURA DOKHSUN"**

Annotation: In the scientific work, the main idea of the work "Buura Dokhsun" is studied and the author's methods of describing

Keywords: olonkho, description

Саха норуота былыр-былыргыттан күн бүгүнүгэр дылы айбыт, ильдэ сылдыар баай фольклордаах омуктартан биирдэстэрэ. Норуот мировоззренията, историята, материальной уонна духовнай культурата барыта кини фольклоругар инэ сылдыар. Саха фольклорун саамай мунутуур чыпчаалынан, саамай улуу поэтической айымньытынан олонхо буолар. Олонхоҕо сырдык күүс хаһан баҕара кыайар. Олонхо түмүгэр айыы бухатыыра өстөөхтөрүн өһөрөн, саастаахтарын самнаран, кыайыы-хотуу көтөллөнөн дойдутугар эргиллэн кэлэр. Айыы аймаҕар улуу үөрүү буолар. Дьэ, ол кэннэ дьоллоох, эйэлээх олох туругура туойуулар.

Олонхо үйэлэр тухары сырдык идеята итиннэ сытар.

Олонхо – бэрт былыргы айымньы. Ол олонхоҕо ис хоһоонугар уонна архаичнай матыыптар билингнэ диэри ыллана сылдыалларыгар көстөр.

Аан дойду эпостарын фондугар Саха норуотун чулуу сүдү айымньыта, атын норуоттар киэн туттар айымньыларын сэргэ: киргиз “Мананын”, нуучча былинатын, узбек “алпамыһын”, бурят “гэсэрин”, бэйэтинэн “якутское олонхо” диэн ааттана сылдыар уонна исторической, этнографической, лингвистической материал быһыытынан учуонайдар, фольклористар, эпосоведтар, көннөрү да үөрэхтээх дьон болҕомтолорун тардар күүһэ сылтан сыл айыы улаатан иһэр.

Онтон, дьигинэн, олонхо үөрэхтээх эйгэҕэ 19 үйэ иккис анарыттан биллибитэ. Ол аата олонхону научнай үөрэтии сүүстэн тасха сыл устата ытыллыбыт. Үөрэппит дьон истэригэр политссылнайдар, нуучча академиятын бастын представительэрэ, нуучча уонна саха үөрэхтээхтэрэ бааллар. Саха үөрэхтээхтэриттэн олонхону үөрэппит дьоннортон биирдэстэрэ П.А.Ойуунускай буолар. Кини олонхонон тыктаран сахалар хайдах ханна үөскээбиттэрин, общественной тутууларын, итэҕэллэрин уонна мифологияларын туһунан олус уустук боппуруостарга тохтообута.

Олонхоҕо баар географическэй ааттарга олобуран, кини сахалар билигин олохсуйа олорор сирдэрэ – үһүс дойдулара буолар диэн эппитэ. Адьас төрүттэрэ Орто Азияҕа Араал муора илин өттүгэр этэ диэбитэ.

Саха биллиилээх фольклорист-учуонайа Г.У. Эргис олонхоһуттарга үрдүк сыанабылы биэрбитэ: «Олонхосуты – это талантливые и яркие личности, имеющие свои индивидуальные исполнительские особенности, своеобразную творческую манеру».

Саха норуотун уһун үйэтигэр элбэх араас улуу, улахан, орто олонхоһуттар үөскээн ааспыттара. Хомойуох иһин, инники көлүөнэ олонхоһуттар ааттара-суоллара биллибэт, арай кэнники көлүөнэ ураҕырбыт суруйаччыта этэ диир тутар. Кини дьиэбэ-уокка сөп буола буола олонхолуур идэлээх эбит. Суруйааччы архыыбыгар түөрт олонхо баар: “Буура Дохсун”, “Айыы Дьөһүөл”, “Талыы-талба бухатыыр” уонна “Хаалбат-сүппэт хараһыктаах хааннаах Харалаах Мохсоҕол”.

“Буура Дохсун” олонхо

Эрилик Эристиин олонхонон олус дьаһынан, сөбүлээн туран дьарыктаммыт эбит. Ону кинини тыыннааһар көрбүт, истибит да дьонно бигэргэтэллэрэ.

Бу олонхону Эрилик Эристиин олонхотун букатын көрбөт буолан баран, араас дьонно этэн-биэрэн суруйтарбыт быһыылаах. Ону кэлин биир киһи латыынны алпабытынан устан биир кэлим текст онорбутун 1993 с.филологической наука доктора Н.Н. Тобуруокап, саха суруйааччыта И.Е. Федосеев Саха сиринээҕи научнай архивыгар баарыттан ылан туспа кинигэ гынан бэчээттээн таһаардылар.

Использованные источники

1. Ермолаев В.А. Чурапчы олонхоһуттара – Дьокуускай, 1994. – 154-261 с.
2. Эрилик Эристиин. Буура Дохсун. – Дьокуускай, 1993. – 84- 197 с.
3. Эргис Г.У. Очерки по якутскому фольклору - М., 1994. – 45 с.
4. Филиппова Н.И. Олонхону оскуолаҕа уерэтии – М., 1981 – 11-34 с.